

режимі, тобто для передачі звукової мови. Синтезуючи елементи та узгоджуючи їх з українською термінологією, знаходимо відповідник *ультракороткохвильова телефонна радіостанція*. Далі аналізуємо термін *Fernsprechteilnehmer*. Елемент *Fernsprech-* визначає і звукує значення елемента *–teilnehmer*. *Teilnehmer* – учасник, *Fernsprech* – телефонний. Синтезуючи отримане, маємо: *учасник телефонних розмов*, знаходимо український термін *абонент* і маємо переклад речення в цілому: *Ультракороткохвильова телефонна станція призначена для підключення до вузла зв'язку, через який здійснюється зв'язок радіостанції з усіма абонентами вузла*. Отже, основою правильного еквівалентного перекладу є завжди глибоке проникнення в зміст вихідної інформації, тобто відновлення вихідної ситуації. Після визначення всього поняття перекладач усвідомлює ті зв'язки, які відображені у фразі, тобто зв'язки даного поняття з поняттями, які оточують його. Необхідність такого підходу до перекладу технічної термінології змушує перекладача дуже критично підходити до використання спеціальних словників, оскільки вони не мають характеристики терміну і не показують його сполучуваності з іншими словами та термінами.

Не менш цікавим видається нам переклад фразеологічних словосполучень, зокрема сталих дієслівних словосполучень, оскільки вони є найбільш чисельними. Дієслівні поєднання утворюються за допомогою дієслів, які мають переважно абстрактне значення (*stehen, stellen, bringen, setzen, kommen* та інші). Такі дієслова у поєднанні з іменниками, частіше похідними від дієслова, утворюють нерозривну лексичну єдність, яка перекладається або іменником і дієсловом, або лише дієсловом. Наприклад: *in Bewegung setzen* – *приводити в рух, пускати в хід*; *zur Anwendung kommen* – *знаходити застосування*; *zur Verfügung stehen* – *бути в розпорядженні*; *Dienst leisten* – *нести службу, служити*. З прикладів видно, що в поєднанні з іменниками дієслова втрачають своє основне значення, а суть фразеологічного звороту визначається головним чином значенням іменника. Наприклад: *Minensperren sollen die Bewegungen des Feindes behindern, verlangsamen oder zum Stillstand bringen*. *Мінні загородження призначені для того, щоб ускладнити, сповільнити або зупинити пересування ворога*. Слід звернути увагу на те, що дієслівні словосполучення у самостійному реченні часто бувають розчленованими, утворюючи рамку з дієслова та іменника; дієслово стоїть на початку речення, а іменник – у кінці. При перекладі ці розрізнені елементи рамкової конструкції варто об'єднати. Наприклад: *Das neue Flugzeug findet in erster Linie im taktischen Bereich Verwendung*. *Новий літак використовується в першу чергу для вирішення тактичних завдань*. Отже, для правильного перекладу сталих дієслівних словосполучень необхідно: визначити суть словосполучення, враховуючи іменник; знати дієслова, які найчастіше входять до фразеологічних сполучень та враховувати рамкову конструкцію.

Література:

1. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу / І. В. Корунець. – К., 2000. – 443 с.
2. Огуй О. Д. Актуальні проблеми німецько-українського перекладу / О. Д. Огуй. – Чернівці : Рута 2004. – 256 с.
3. Филатов В. П. Учебная разработка по военному переводу (немецкий язык) / В. П. Филатов. – Тема № 8. – М. : Военная кафедра МГИМО (У), 1989. – 64 с.
4. Стрелковский Г. М. Теория и практика военного перевода : Немецкий язык / Г. М. Стрелковский. – М. : Воениздат, 1979. – 272 с.

УДК 81'25 = 112.2

О. В. Шум,

Институт филологии КНУ имени Тараса Шевченка, м. Київ

СПІВВІДНЕСЕННЯ ІДІОСТИЛЮ АВТОРА І СТИЛЮ ПЕРЕКЛАДАЧА (НА МАТЕРІАЛІ ПЕРЕКЛАДУ РОМАНУ Ю. АНДРУХОВИЧА «РЕКРЕАЦІЇ» НІМЕЦЬКОЮ МОВОЮ)

Стаття розглядає особливості індивідуального стилю перекладача на прикладі перекладу роману Ю. Андруховича «Рекреації». Дослідження присвячене аналізу мовної особистості перекладача стосовно автора. Ключові слова: ідіостиль, мовна особистість, переклад, проза, роман, стиль перекладача.

Статья рассматривает особенности индивидуального стиля переводчика на примере перевода романа Ю. Андруховича «Рекреации». Данная работа посвящена анализу языковой личности переводчика по отношению к автору. Ключевые слова: идиостиль, языковая личность, перевод, проза, роман, стиль переводчика.

The article describes components of an individual style of translator on the base of novel «Recreations» by Yu. Andrukhovych. The present paper is devoted to the analysis of the linguistic identity of the translator regarding to the interpreter.

Keywords: idiosstyle, linguistic identity, translation, novel, style of translator.

У контексті дослідження проблематики художнього перекладу все більшого значення останніми роками набувають розвідки з питання особистості перекладача. Проблемою індивідуальності перекладача займаються П. Антокольський, М. Іваницька, В. Левік, Ю. Левін, Л. Мкртчян, А. Науменко, М. Новікова, А. Опульський, В. Россельс, О. Сапожнікова, С. Сухарьов, О. Фінкель, Ю. Яхніна та ін.

На думку О. Матвішин, сучасне перекладознавство виходить із того, що художній переклад є результатом пізнання невичерпного художнього світу першотвору, що і визначає загальну стратегію інтерпретації перекладацьких явищ [8, с. 14]. Дослідниця зазначає, що кожен перекладач підходить до відтворення чужомовного тексту своєрідно, індивідуально, неповторно, зі своїм особливим умінням інтерпретувати текст оригіналу [8, с. 18].

На думку О. Мазур, творча особистість перекладача досі не досліджена достатнім чином, враховуючи контекст національної культури, перекладацької традиції, життя та творчості перекладача, його вподобань у виборі матеріалу та роботі над перекладами, значення для української та світової культури [7, с. 66].

М. Новікова однією з перших комплексно підійшла до розгляду питання особистості перекладача у контексті теорії художнього перекладу [9, с. 4]. Спираючись на праці попередниці М. Іваницька зазначає, що досліджуючи мовну особистість перекладача варто враховувати широке коло чинників, які на неї впливають. Це психолінгвістичні проблеми: тип характеру перекладача і його перекладацької поведінки, соціотип перекладача з домінантними перекладацькими рішеннями, національно-культурна приналежність перекладача та стратегії перекладу, яких той чи інший перекладач дотримується у різних комунікативних ситуаціях [2, с. 99]. На думку М. Іваницької, з огляду на «креативну» (пізнавальну

та творчу) діяльність мовної особистості та чинники, які впливають на формування та самореалізацію мовної особистості перекладача, настав час виокремити поняття «творчої особистості перекладача» [2, с. 100].

Дж. Голмс писав, що усі переклади є картами, а оригінали – теоріями. Так само як і жодна карта не є досконало точною, так і не існує «визначеного» перекладу. Слід мати різноманітні версії, кожна із яких стане картою до кращого розуміння території [11, с. 58]. Перекладознавець Л. Коломієць зауважує, що для того, щоб переклад мав комунікативну цінність для свого читача, перекладачеві важливо знайти правильний «стилістичний ключ» [5, с. 79].

Стилістика перекладача допомагає краще зрозуміти співвідношення об'єктивних і суб'єктивних, універсальних і національно-специфічних факторів у реальному функціонуванні та взаємодії мов і стилів. Вона показує наскільки глибоко пронизана будь-яка мова конвенціями своєї епохи та свого народу, наскільки важливим є соціокультурний контекст кожного з мовних елементів, наскільки є неможливим випрацювати такий собі абстрактний, «позакультурний» інвентар міжмовних стилістичних співвідношень [9, с. 2].

Без розуміння природи стилю перекладача неможливим є проведення межі між співвідношеннями функціонально мотивованими та немотивованими. А відтак – стилістика перекладача озброює теоретика гнучкішими та одночасно надійнішими критеріями оцінки перекладу, допомагає встановити об'єктивні міжмовні закономірності [9, с. 2].

Так, С. Сухарьов зазначав, що домінанта творчої особистості перекладача зливається із стилістичною домінантою відхилення від оригіналу, бо в кожного обдарованого перекладача будь-які відхилення від істини першотвору не є випадковими, а базуються на його світоглядній і творчій системі [10].

Т. Кияк, А. Науменко та Д. Огуй у своїй праці з теорії та практики перекладу наголошують на двох значеннях категорії ідіолекту в галузі перекладу: індивідуальний стиль перекладача як митця та індивідуальний стиль перекладача як перекладача – дві іпостасі в одній особі [3, с. 378]. Р. Довганчина дає наступне трактування поняттю, ідіостиль – це система змістових і формальних характеристик творів автора, які роблять унікальною авторську картину світу, втілену в цих творах і виражену через усю сукупність індивідуальних мовних засобів – мовний спектр автора (у нашому випадку також і перекладача стосовно автора оригіналу). [1, с. 6] Р. Колесник визначає індивідуальний стиль як загальні принципи відбору засобів висловлювання, властивих певному суб'єкту, що характеризують його ідіолект загалом або його мову в рамках певних мовних жанрів [4, с. 33]. Перекладознавець стверджує, що перекладачеві, як першому реципієнтові тексту оригіналу, необхідно максимально наблизитись до «ідеального» реципієнта, стати читачем, який належним чином розуміє певний текст. А це означає багаторазові акти мислення на рівні картини світу [4, с. 49].

Таким чином, на нашу думку, до стилю перекладача можна віднести методи, способи та стратегії, яким він надає перевагу при відтворенні ідіостилу певного автора у перекладі певного твору.

У своєму дослідженні ми пропонуємо розглянути питання співвіднесення проблеми ідіостилу автора та стилю перекладача на прикладі німецькомовного перекладу роману Ю. Андруховича «Рекреації», здійсненого А.-Г. Горбач, яка по праву вважається однією з найвідоміших і найактивніших особистостей в українському культурно-інтелектуальному світі діаспори, літературознавицею, перекладачкою української літератури німецькою мовою, видавцем, громадською і політичною діячкою.

За твердженнями О. Кратохвіля, у своїй діяльності перекладачки та видавчині української літератури А.-Г. Горбач завжди прагнула автентичності і намагалася встановити безпосередній контакт із сучасними авторами, літературними критиками та перекладачами. При цьому вона цікавилася актуальними літературними і літературознавчими дискусіями, які відтак впливали на програму видавництва [6].

За неофіційними підрахунками Аня-Галя здійснила понад 50 перекладів відомих українських творів німецькою мовою. У своїй антології вибраних повістей та оповідань «Ein Rosenbrunnen» (Junge Erzähler aus der Ukraine. Eine Antologie, 1998) А.-Г. Горбач познайомила німецькомовні читацькі кола з цілою когортою сучасних молодих україномовних письменників, серед яких і частковий переклад «Рекреацій» Ю. Андруховича [6].

За словами численних критиків, обраний для перекладу роман Ю. Андруховича, у якому заперечується українська літературна традиція як передрадянська, так і радянська, став одним із найцікавіших і найвизначніших явищ сучасної української літератури. Стосовно прози письменника прийнято вживати жанрову дефініцію «новий український роман». Визначальною є мова твору. Письменник широко послуговується у своєму романі яскравими фразеологізмами та реаліями, вживає просторіччя та сленгізми, а також для надання колоритності образам своїх героїв нерідко використовує російську мову.

Такі стилістичні засоби при перекладі часто створюють проблеми для перекладачів. Так, наприклад, А.-Г. Горбач не вдалося зберегти оригінальне мовлення героя Білінкевича, російське мовлення якого сам автор передавав мовою оригіналу або транскодуванням засобами української мови:

(1) – *Разрешите вам представить моих хороших друзей-наетов*, – казав йому Білінкевич. – *Это очень славные наети, известны* [12, с. 1].

«Erlauben Sie mir, Ihnen diese Dichter vorzustellen, meine guten Freunde», sagte Bilynkewytsch *auf russisch* zu ihm. «Ws sind sehr berühmte, bekannte Dichter» [13, с. 174].

(2) – *Приехали отдохнуть?* – врешті запитав Петя [12, с. 1].

«Seid ihr zur Erholung hergekommen?» fragte Petja *auf russisch* [13, с. 174].

(3) – *С удовольствием послушаю*, – заохотив Петя. Але всі мовчали [12, с. 1].

«Ich werde mit Vergnügen zuhören», sagte Petja. Doch alle schwiegen [13, с. 175].

(4) – *Это правильно, это нормально*, – промуркотів король. Голос його можна було б назвати контрабасом. – *А чего ты за них отвечаешь, они что, не разговаривают?* – глянув на Білінкевича [12, с. 1].

«Ganz richtig. Ganz normal», brummte der König. Seine Stimme hätte man als Kontrabaß bezeichnen können. «Weshalb antwortest du für alle, können die etwa nicht selber reden?» meinte er, an Bilynkewytsch gewandt [13, с. 17].

Як бачимо, у перших двох прикладах перекладачка передає російськомовні висловлювання героя німецькою мовою із зазначенням, що в оригіналі це було сказано російською (*auf russisch sagen*). Надалі за текстом А.-Г. Горбач про це вже не вказує. Таким чином, на нашу думку, цілком втрачається колоритність мови героя, вона нейтралізується у перекладі.

Розглянемо кілька прикладів із відтворення фразеологізмів:

(5) Тим часом Білінкевич, котрий зажурено думав, як би йому *реабілітувати себе в очах товариства*, нарешті *знайшов вихід* [12, с. 1].

Bilynkewytsch, der inzwischen bekümmert darüber nachgedacht hatte, wie er *sich in den Augen der Gesellschaft rehabilitieren* könnte, glaubte *einen Ausweg gefunden* zu haben [13, с. 173].

(6) – Розумієте, – *набрався духу* Хомський, – ми його любимо [12, с. 2].

«Natürlich», sagte Chomskyj *gutmütig*, «wir lieben ihn sogar» [13, с. 175].

Як бачимо перекладачка передає україномовні фразеологізми дослівним перекладом.

(7) – Хто він такий, цей *паршивий мудак* з рожевими щічками? – відізався нарешті Гриць, який мовчав десь так близько сорока хвилин [12, с. 3].

«Wer ist dieser *Lackaffe* mit den rosigen Backen?» meinte schließlich Hrytz Stundera, der ungefähr vierzig Minuten lang geschwiegen hatte [13, с. 177].

(8) – Можу порекомендувати *плячки* [12, с. 1].

«Ich kann *Kartoffelpuffer* empfehlen!» [13, с. 173].

(9) – Я мушу йти, – все одно сказав Гриць. – *Лажса*, але мушу [12, с. 4].

«Ich muß gehen», wiederholte Hryz, «*es ist gemein*, aber ich muß gehen» [13, с. 181].

З даних прикладів бачимо, що при перекладі реалій, просторіч та сленгу перекладачка схиляється до уточнення (*плячки* – *die Kartoffelpuffer*), пошуку відповідника (*паршивий мудак* – *der Lackaffe*), нейтралізації (*лажса* – *gemein sein*).

Щодо перекладу власних назв, то тут А.-Г. Горбач здебільшого послуговується засобами транскодування: *Мартофляк* [12, с. 1] – *Martoffjak* [173]; *Бодьо* [12, с. 1] – *Bodjo* [13, с. 173]; *Єсенін (Есенин)* [12, с. 2] – *Jessenin* [13, с. 175]; перекладом назви: *готель «Синьогора»* [12, с. 4] – *«Blauen Berg»* [13, с. 180]; усталеною формою: *вулиця Сакраменток* [12, с. 5-6] – *die Straße der Nonnen des Sakraments* [13, с. 184]; *Книга рекордів Гіннеса* [12, с. 4] – *das Guinnessbuch der Rekorde* [13, с. 180]; *Союз* [12, с. 2] – *Sowjetunion* [13, с. 175].

З проведеного дослідження ми доходимо висновку, що до індивідуального стилю перекладача відносяться характерні для нього трансформації, які переважають за чисельністю у тесті перекладу. Таким чином мова індивідуальності кожного конкретного перекладача визначається стилістичною домінантою відхилень від оригіналу.

Література:

1. Довганчина Р. Відтворення ідіостилу Ернста Гемінгвея в українських та російських перекладах: автореф. дис. канд. філол. наук / Р. Г. Довганчина. – Київ : Б.в., 2011. – 20 с.
2. Іваницька М. Мовна особистість перекладача як об'єкт лінгвістичних досліджень / М. Іваницька // Українське мовознавство. КНУ ім. Тараса Шевченка, 2011. – Вип. 41/1. – С. 97–101.
3. Кияк Т. Теорія і практика перекладу / Т. Кияк, А. Наumenко, О. Огуй. – Вінниця : Нова книга, 2006. – 592 с.
4. Колесник Р. Відтворення комічного у художньому перекладі (на матеріалі перекладів творів німецькомовних авторів ХХ століття) [Текст] : дис.... канд. філол. наук : 10.02.16 / Колесник Руслана Сергіївна ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Ін-т філол. – К., 2011. – 259 с.
5. Коломієць Л. Еволюція напрямів в англо-українському поетичному перекладі кінця 19 – початку 20 ст. : Дис... доктора філол. наук. Спец. 10.02.16 – перекладознавство / Лада Володимирівна Коломієць; КНУТШ. – К., 2006. – 504 с.
6. Кратохвіль А. Надзвичайний і повноважний перекладач / Критика, ч. 7/8. – 2011. – Режим доступу : http://krytyka.com/cms/front_content.php?idart=1119
7. Мазур О. Дослідження творчої особистості перекладача у світлі теорії контекстів / О. В. Мазур // Теорія та практика перекладу. – 2011. – №6 (ч. 2). – С. 65–71.
8. Матвійшин О. Українська проза початку ХХ століття в перекладах німецькою мовою: лінгвокультурний вимір : дис.... канд. філолог. наук : 10.02.16 / О. М. Матвійшин. – Дрогобич : Дрогобицький держ. пед. ун-т ім. Івана Франка, 2011. – 227.
9. Новикова М. Проблемы индивидуальности стиля в теории художественного перевода: Автореф. Дис... д-ра філол. наук: 10.02.19. – Ленинград : ЛГУ им. А. Жданова, 1980. – 26 с.
10. Сухарев С. Два «Тигра» // Мастерство перевода. – М. : Сов. писатель, 1977. – Сб. 11. – С. 306–317.
11. Holmes J. Translated. Papers on Literary Translation and Translation Studies. – Amsterdam: Rodopi, 1988. – 117 p.
12. Андрухович Ю. Рекреції [роман] / Ю. Андрухович. – К. : Час, 1997. – [Електронний ресурс] – Режим доступу до джерела : <http://chtyvo.org.ua>
13. Andruchowytch Ju. Das Dichterfest [Roman] / Ein Rosenbrunnen (Junge Erzähler aus der Ukraine. Eine Antologie) von Anna-Halja Horbatsch. – Brodina Verlag, 1998. – S. 173–191.